

УДК 615.1:330.342.173

І.В. СУШАРИНА,* А.С. НЕМЧЕНКО, В.М. ХОМЕНКО*

*Національний фармацевтичний університет України***Донецький національний медичний університет ім. М.Горького*

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ФАРМАЦІЇ

Дослідження можливостей і напрямків взаємодії державного та суспільного регулювання у нашій країні являється актуальним через необхідність комплексного реформування існуючої системи державного управління. Фармацевтичні громадські організації в Україні на сучасному етапі, при наявності зацікавленості та волі органів державного управління та внесенні відповідних змін до діючого законодавства, можуть взяти на себе функції атестації фармацевтичних кадрів та деякі інші. Ці функції не відносяться до безумовно контрольних функцій органів державного управління, що сприятиме збільшенню можливостей останніх для більш ефективного управління фармацевтичною галуззю.

Ключові слова: Державне управління, державне регулювання, саморегулювання, суспільне регулювання, професійні фармацевтичні асоціації.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Громадські організації являються важливим суб'єктом соціальної політики. Зараз в Україні створюються нові передумови для зміни місця та ролі цих організацій як суб'єктів суспільного життя. Ці організації, виражаючи інтереси різних соціальних спільностей, груп та верств суспільства, можуть зробити вагомий внесок у стабілізацію процесів соціального-економічного розвитку країни та фармації, зокрема.

У сучасних умовах дуже вагомою є роль держави у регулюванні соціально-економічних процесів. Рівень розвитку демократії у будь-якій країні можна визначити за ступенем розвитку суспільного регулювання та контролю суспільно-політичного життя та органів влади. Дослідження можливостей і напрямків взаємозв'язку державного та суспільного регулювання у нашій країні являється актуальним через необхідність комплексного реформування існуючої системи державного управління взагалі та фармацевтичною галуззю зокрема.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням питань взаємодії державних органів та різних суспільних організацій розглядалися такими науковцями, як Віденко Н.Г.

[2], Гошко А.О. [3], Давиденко В.В. [4], Ібрагімова І.М. [6], Піроженко Н.В. [9], Ромат Є.В. [10] та ін. Дослідженням окремих аспектів суспільного регулювання саме у фармації проводилися Хоменком В.М. [12].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою нашого дослідження є аналіз стану та визначення проблем взаємозв'язку державного та суспільного регулювання у фармацевтичній галузі України (передача органами державного управління фармацією громадським фармацевтичним організаціям деяких функцій, пов'язаних з регулюванням фармацевтичної діяльності). Наразі важливим є визначення доцільності та ролі громадських фармацевтичних об'єднань у контексті їх участі у формуванні регуляторної політики у фармації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Закон України «Про об'єднання громадян» встановлює, що право громадян на свободу об'єднання є невід'ємним правом людини, закріпленим загальною Декларацією прав людини, і гарантується Конституцією та законодавством України. Держава сприяє розвитку політичної та громадської активності, творчої ініціативи громадян і створює рівні умови для діяльності їх об'єднань. Згідно зі статтею 10 «Спілки об'єднань громадян» вказаного Закону, самі об'єднання

© І.В. Сушарина, А.С. Немченко, В.М. Хоменко, 2012

громадян мають право на добровільних засадах засновувати або вступати між собою в спілки (союзи, асоціації тощо) [5].

Особливість діяльності громадських організацій як суб'єктів соціальної політики полягає в тому, що кожна з них здатна оптимізувати процес реалізації своїх функцій за умови, що якнайповніше використовуватиме способи, форми впливу на соціальне буття, що характерні лише для цієї організації, відбивають її специфіку, неповторність, відмінність від інших. Кожна громадська організація задовольняє свої специфічні соціальні інтереси й потреби, які може реалізовувати людина, громадянин, як її член, лише в її межах. Зазначене об'єктивно розширює громадську основу, соціальне поле реалізації особистістю в певній організації власних різноманітних соціальних потреб. У цьому зв'язку важливо подолати традиції копіювання в діяльності окремих громадських організацій форм і методів діяльності державних органів чи політичних партій з регулювання соціальних процесів, що характерно для пострадянської дійсності. Необхідно шукати власні, характерні для тієї чи іншої самокерованої організації способи й форми самореалізації як суб'єкта соціальної політики. Урахування особливостей такої діяльності кожною з громадських організацій має важливе практичне значення в реалізації завдань соціальної політики.

Необхідність створення громадських фармацевтичних організацій назріла в Україні у 90-х роках минулого століття, коли країна почала переходити до нових ринкових умов господарювання, та створювалася нова нормативно-правова база діяльності на фармацевтичному ринку. Першочерговою метою створення фармацевтичних громадських організацій на той час стало забезпечення захисту законних прав та інтересів учасників фармацевтичного ринку.

На цей час у фармацевтичній галузі України існує достатньо велика кількість громадських організацій (асоціацій) як на загальнодержавному рівні (Аптечна професійна асоціація України, Асоціація фармацевтичних виробників України, Асоціація фармацевтичних дистриб'юторів «Фармукраїна», Об'єднання роботодавців медичної та мікробіологічної промисловості України, Фармацевтична асоціація України та ін.), так і на регіональному рівні (фармацевтичні асоціації Харківської, Луганської, Івано-Франківської та ін. областей).

На сучасному етапі до основних завдань фармацевтичних громадських організацій в Україні відносяться:

- співробітництво та координація діяльності з органами державного управління, професійними спілками й іншими організаціями для забезпечення представництва і захисту законних прав та інтересів своїх членів у відносинах з цими органами та організаціями;
- участь у формуванні та реалізації соціально-економічної політики в охороні здоров'я та фармацевтичній галузі;
- створення, підтримка та сприяння розвитку аптечних та інших фармацевтичних закладів;
- сприяння максимальному дотриманню інтересів членів асоціацій при вирішенні трудових спорів (конфліктів), збалансування попиту і пропозиції робочої сили тощо;
- участь на безоплатній основі в роботі громадських рад, атестаційних комісій, органів ліцензування тощо;
- вдосконалення системи підготовки, підготовки і підвищення кваліфікації фармацевтичних кадрів.

Розширення громадського контролю за діяльністю державних органів характерна для розвинутих країн, оскільки від рівня його впливу на суспільно-політичне життя та на органи державної влади, зокрема, можна визначити рівень демократичності тієї чи іншої країни. Наприклад, у США створена Рада по нагляду за безпекою ліків (DSB), якій передається частина функцій Управління по контролю за харчовими продуктами і лікарськими засобами (FDA). До складу DSB входять експерти FDA, представники інших установ, сторонні експерти та представники громадських організацій.

На сьогодні особливо важливого значення набуває громадський контроль і в Україні, який, на наш погляд, здатен забезпечити ефективний зворотній зв'язок між працівниками установ, закладів і підприємств фармацевтичної галузі та органами місцевого самоврядування й державного управління фармацією (рис.).

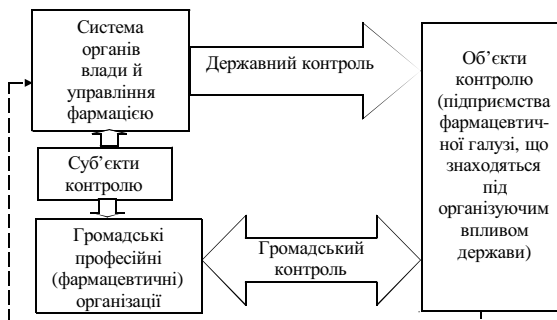

Рис. Взаємозв'язок державного управління та громадських організацій у контрольно-наглядовій діяльності у фармації

При правовому регулюванні фармацевтичної галузі в умовах проголошеної Конституцією України ринкової економіки, виходячи з сучасного етапу розвитку демократії, необхідно враховувати також і принципи саморегулювання, що сприятиме зменшенню використання різних засобів регулювання як на державному, так і на регіональному рівнях управління фармацією [7].

Необхідність створення в Україні такого суспільного інституту, як фармацевтичне самоврядування, викликане такими чинниками, як соціально-економічні й політичні зміни, що відбуваються в Україні в останнє десятиріччя та існуючий позитивний досвід функціонування вказаного інституту у розвинутих країнах світу та у деяких галузях в Україні. Але при цьому слід наголосити на необхідності політичної волі керівництва нашої країни на створення вказаного інституту. Важливим чинником цього процесу повинні також стати воля та бажання й самої фармацевтичної спільноти щодо його створення.

Отже, створення системи суспільного регулювання фармацевтичної діяльності під керівництвом фармацевтичної саморегулювальної організації при збереженні державою певних регуляторних функцій, призведе до передачі такої організації значної частини відповідальності за ефективність діяльності фармацевтичної галузі.

Нажаль, в Україні державні органи чинили й на сьогодні чинять опір практичному здійсненню цієї ідеї. Саме тут слід зауважити, що ще з осені 2005 р. було введено як експеримент, систему атестації лікарів-стоматологів Всеукраїнською громадською організацією „Асоціація стоматологів України”. Але через незацікавленість у цьому МОЗ України уже наступного року така практика була припинена [12]. Як негативний досвід також можна привести тривале обговорення медичною громадськістю нашої країни (з 2005 р.) проектів Закону України „Про лікарське самоврядування”. Цей закон не ухвалено й досі.

Фармацевтичний ринок України за останні роки накопичив певний досвід проведення діалогу як між суб'єктами ринку, так і з регуляторними органами. Це підтверджується проведенням спільних нарад професійних фармацевтичних асоціацій з представниками різних ланок фармацевтичного ринку, що є підґрунтям для формування ними консолідованої позиції щодо вирішення основних проблем фармацевтичної галузі. Особливо важливим досягненням останнього часу стало налагодження співпраці професійних асоціацій з Держкомпідприємством, завдяки участі якого у процесі опрацювання проектів щодо регулювання у фармацевтичній

галузі до уряду доносилися позиція учасників ринку, яка іноді не збігалася з позицією органів державного управління [1].

Позитивним аспектом у зрушеннях у цьому напрямку стало й постійне проведення загальних нарад представників професійних фармацевтичних асоціацій, які представляють усі ланки фармацевтичного сектору: зарубіжних та вітчизняних виробників, дистриб'юторів та аптеки. Результатом цих нарад є формування консолідованої думки галузі та початок роботи над доопрацюванням низки конче необхідних нормативних документів. Сьогодні професіонали фармації як ніколи відчують необхідність плідної співпраці з представниками державної влади та готові до ведення конструктивного діалогу, мета якого створення стабільної та прозорої системи державного контролю якості лікарських засобів і забезпечення населення України якісними та доступними ліками [11].

Роль професійних громадських організацій у суспільному житті вітчизняної фармацевтичної галузі постійно зростає, про що свідчать численні останнім часом публікації у періодичних фармацевтичних виданнях («Щотижневик Аптека» та ін.). Створені захищати інтереси своїх членів, вони все активніше включаються у процес законотворчості, беруть активну участь у громадських обговореннях нормативно-правових актів та можуть самостійно ініціювати зміни до них.

Нажаль, слід констатувати, що впровадження фармацевтичного самоврядування чекає такий же тяжкий шлях, як і л карського (медичного). Тому й на сьогодні актуальним залишається твердження, що фармацевтичні громадські організації в Україні на сучасному етапі (при наявності зацікавленості й волі органів державного управління та внесенні відповідних змін до діючого законодавства) можуть взяти на себе атестацію фармацевтичних кадрів та деякі інші функції, які не відносяться до безумовно контрольних функцій органів державного управління. Це сприятиме збільшенню можливостей державних органів для більш ефективного управління фармацевтичною галуззю.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

1. Ефективність державного управління фармацією в Україні великою мірою залежать від ступеня розвитку громадянського суспільства, залучення його інститутів до прийняття державно-управлінських рішень, налагодженого паритетного діалогу між органами державної влади і громадськими фармацевтичними організаціями, постійної

їх взаємодії у процесі формування та реалізації державної політики в охороні здоров'я та фармації. Це, у свою чергу, сприятиме формуванню ознак стабільної, комплексної діяльності органів державного управління фармацією і громадських фармацевтичних організацій з метою розв'язання найбільш гострих проблем, що виникають у фармацевтичній галузі.

2. Громадський контроль здатен забезпечити ефективний зворотній зв'язок між працівниками установ, закладів і підприємств фармацевтичної галузі та органами місцевого самоврядування й державного управління фармацією.
3. Створення саморегульованих фармацевтичних громадських організацій, сприятиме зменшенню використання різних засобів регулювання як на державному, так і на регіональному рівнях управління фармацією. Саме дослідження можливостей впровадження фармацевтичного саморегулювання стане предметом наших подальших досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Актуальні питання регулювання галузі. Народи професійних фармацевтичних об'єднань // Єженедельник Аптека. – 2010. – № 727(6). – С. 10.
2. Віденко Н. Г. Теоретико-методологічні засади розробки та функціонування механізмів державного управління в системі соціального партнерства : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : / Н.Г. Діденко. – Донецьк, 2008. – 40 с.
3. Гошко А.О. Грані соціального діалогу / А. О. Гошко // Профспілки України. – 2005. – № 3. – С. 20–24.
4. Давиденко В.В. Соціальний діалог: від конфронтації до партнерства (політологічний аналіз у контексті взаємодії держави і громадянського суспільства) / В.В. Давиденко // Нова парадигма : Журн. наук. праць / [гол. ред. В. П. Бех]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – Вип. 60. – С. 131–144.
5. Закон України «Про об'єднання громадян» від 16.06.1992 р. № 2460-XII // Відомості Верховної Ради України, 1992. – № 34 (від 25.08.1992), с 504.
6. Ібрагімова І.М. Зв'язки з громадськістю як індикатор ефективності державного управління та показник стану громадянського суспільства / І.М. Ібрагімова // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України, 2003. – № 2. – С. 27–33.
7. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.
8. Підприємці та криза: подолання проблем, перспективи та нові можливості // Єженедельник Аптека. – 2010. – № 726(5). – С. 5.
9. Піроженко Н.В. Соціальне партнерство органів державної влади і неурядових некомерційних організацій як умова підвищення ефективності законодавчих актів і державно-управлінських рішень / Н.В. Піроженко // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ОРІДУ. Вип. 3 (23). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. – С. 167–180.
10. Ромат Є. В. Співпраця з громадськими організаціями як чинник ефективного державного управління рекламною діяльністю в Україні / Є.В. Ромат // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2002. – № 1. – С.113–120.
11. Спільне звернення громадських професійних фармацевтичних асоціацій України // Єженедельник Аптека. – 2010. – № 722(1). – С. 4.
12. Хоменко В.М. Дослідження сучасних механізмів державного та суспільного регулювання у фармації / В.М. Хоменко // Вісник фармації. – 2007. – № 3 (51) – С. 38-42.

УДК 615.1:330.342.173

И.В. Сушарина, А.С. Немченко, В.Н. Хоменко

ИССЛЕДОВАНИЕ СОСТОЯНИЯ И ПРОБЛЕМ ОБЩЕСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В ФАРМАЦИИ

Исследование возможностей и направлений взаимодействия государственного и общественного регулирования в нашей стране является актуальным из-за необходимости комплексного реформирования существующей системы государственного управления. Фармацевтические общественные организации в Украине на современном этапе, при наличии заинтересованности и воли органов государственного управления и внесении соответствующих изменений в действующее законодательство, могут взять на себя функции аттестации фармацевтических кадров и некоторые другие. Эти функции не относятся к безусловно контрольным функциям органов государственного управления, что будет способствовать увеличению возможностей последних для более эффективного управления фармацевтической отраслью.

Ключевые слова. Государственное управление, государственное регулирование, саморегулирование, общественное регулирование, профессиональные фармацевтические ассоциации.

UDC 615.1:330.342.173

I.V. Susharyna, A.S. Nemchenko, V.M. Khomenko

STUDY OF PROBLEMS AND PUBLIC REGULATION IN PHARMACY

Research opportunities and directions of cooperation between state and social control in our country is important because of the need for comprehensive reform of the existing system of government. Pharmaceutical organizations in Ukraine today, in the presence of interest and will of government and relevant amendments to applicable law, may assume the functions of certification of pharmaceutical personnel and others. These functions are not clearly related to the control functions of the administration, which will increase the possibilities of the past to better manage pharmaceutical industry.

Key words. Public administration, government regulation, self regulation, social regulation, professional pharmaceutical association.

Адреса для листування:

61168, м. Харків, вул. Блюхера, 4.

Кафедра ОЕФ НФаУ.

Тел: 8(0572) 67-91-70.

e-mail: economica@ukrfa.kharkov.ua

Надійшла до редакції:

17.03.2012